

Zelf dichter worden

In veel schoolboeken voor de onderbouw staan aan het einde van elk hoofdstuk één of twee gedichtjes afgedrukt, met een paar vragen over vormelementen als het rijm en de strofe-indeling. De vragen gaan niet of nauwelijks in op de betekenis van gedichten en als dat wel gebeurt, zijn de gestelde vragen in drie tot vijf woorden te beantwoorden. De leerlingen vinden de opdrachten dan ook saai en voorspelbaar. Kan de docent hier dan helemaal niets aan doen? Dat is een vraag die mij heeft aangezet tot het schrijven van een eigen poëziemethode voor tweede klassen: *Zelf Dichter Worden*. Op het Stedelijk Gymnasium te Haarlem mocht ik hiermee naar hartenlust te experimenteren.

Wendbaar

Mijn belangrijkste uitgangspunt vormt de indeling in leerniveaus, die door Sebo Ebbens en Simon Etekoven in hun boeken *Effectief leren* en *Actief leren* is uitgewerkt. Bij het eerste niveau, 'Leren gericht op beheersen', gaat het om het traditionele onthouden en begrijpen van feiten en begrippen. Het tweede wordt aangeduid met 'Leren gericht op beleving', waarbij het koppelen van nieuwe kennis aan reeds aanwezige voorkennis centraal staat (integreren). Maar het was vooral het derde leerniveau dat mij bijzonder aansprak: 'Leren gericht op wendbaar gebruik'. Daarmee wordt bedoeld dat leerlingen hun opgedane kennis moeten toepassen in een onbekende, meer of minder realistische situatie. Ze worden dan in een andere rol geplaatst, en moeten in die hoedanigheid een bepaalde opdracht vervullen.

Niet alleen kan dat motiverend werken, bovendien is het leerrendement van de leerlingen veel groter en verwerken ze de leerstof op een hoger niveau. Het is daarom opmerkelijk en jammer dat dit derde leerniveau in het poëzieonderwijs tot op heden nauwelijks een plaats heeft gekregen.

Handleiding

Het centrale idee van de methode is dat in ieder kind een dichter schuilt; het boekje is ontworpen als een handleiding voor de dichter, met praktische tips en oefeningen. De leerlingen worden zo in de rol van dichter geplaatst en stap voor stap geleid in hun poëtische ontwikkeling.

Het boekje *Zelf Dichter Worden* is opgebouwd uit acht hoofdstukken, waarin telkens één aspect van het lezen van poëzie aan de orde wordt gesteld. Zo staat in het eerste hoofdstuk de vraag centraal wat nu eigenlijk de bedoeling van een dichter is; volgens dichter Ilja Leonard Pfeijffer hét voorbeeld van de klassieke schoolmeestersvraag. De vraag gaat ervan uit, zo stelt hij, dat er in de poëzie sprake is van een soort eenheid.

Na een stukje theorie, waarin onder meer wordt uitgelegd dat de dichter altijd een bedoeling heeft met zijn gedicht, hij laat de lezer doodgewone dingen met andere ogen zien, volgen eerst vragen bij de theorie, om te controleren of de leerlingen de lesstof hebben gelezen en begrepen.

Niet bewust

Hoewel deze vragen volledig gericht zijn op reproductie, is het wel zinvol voor het onthouden dat de leerlingen daar in elk hoofdstuk nog even mee aan de slag gaan. Bovendien staan enkele gedichten afgedrukt, om te zien of de leerlingen de geleerde stof hebben begrepen en dit kunnen toepassen in andere gevallen, zoals bij het bekende vers 'De tuinman en de dood' van P.N. van Eyck. De afgedrukte gedichten bieden ook de

Het is de droom van iedere docent Nederlands om zijn leerlingen enthousiast te maken voor poëzie. Dat is echter makkelijker gezegd dan gedaan, omdat in de bestaande lesmethodes op een weinig structurele manier met dit vakonderdeel wordt omgesprongen.

Tekst
Pouline Wenderich

De tuinman en de dood

Een Perzisch Edelman:

morgen ijlt mijn tuinman, wit van schrik,
woning in: "Heer, Heer, één ogenblik!
s, in de rooshof, snoeide ik loot na loot,
keek ik achter mij. Daar stond de Dood.

van Eyck

gelegenheid om te oefenen met het voorlezen van gedichten. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een paragraafje 'Zelf dichter worden', waarbij leerlingen de besproken theorie zelf creatief moeten gaan toepassen. In dit paragraafje worden de leerlingen in een geheel andere rol geplaatst, namelijk in die van de dichter. Ze hebben geleerd dat poëzie de lezer doodgewone dingen met nieuwe ogen kan laten zien. De stapsgewijze toepassingsopdracht luidt dan ook: 'Denk eens na over iets dat zo vanzelfsprekend is, dat je er zelf eigenlijk nooit bewust over nadenkt'. Dat kan een bezigheid zijn, maar ook een geur, een smaak, of een herinnering, waarover de leerlingen een gedicht schrijven. Steeds wordt aangegeven welke strofevorm, welke stijlfiguren en welk rijmschema gebruikt moeten worden.

Intertekstueel

Dit procedé wordt in elk hoofdstuk herhaald: een stukje theorie, gevolgd door controlevragen, gevolgd door gedichten waarop de theorie moet worden losgelaten, gevolgd door een creatieve toepassingsopdracht waarin de leerlingen de theorie in een eigen gedicht leren toepassen. In de andere hoofdstukken komen nog de volgende onderwerpen aan bod: het gereedschap van de dichter, de gevoelens van de dichter, versvormen, 'light verse' en moderne versvormen en intertekstualiteit. Bij dat laatste onderwerp leren de leerlingen dat er globaal gezien drie soorten intertekstuele verwijzingen bestaan – bijbelse, mythologische en historische – en leren ze zelf intertekstuele elementen in hun gedichten te verstoppen. Doordat de leerlingen in ieder hoofdstuk actief zijn in de rol van dichter, onthouden en begrijpen ze de vaak pittige lesstof beter. Daarom hoeft de besproken theorie niet veel herhaald en opgefrist te worden. Bovendien neemt de betrokkenheid van de leerlingen toe; het werkt erg motiverend als de leerlingen zelf een gedicht gaan schrijven, omdat iedere leerling op die manier succes kan ervaren. Een gedicht kan wel goed of minder zijn, maar nooit fout, behalve als de leerling zich niet aan de gegeven opdracht houdt.

Competitie

Maar deze stap naar de leeractiviteit creatief toepassen zou nooit succesvol verlopen, zonder de tussenstap waarbij de leerlingen de theorie moeten toepassen op enkele voorbeeldgedichten. Bij elk hoofdstuk vond een 'Poëzie-Idols' plaats, waarmee de leefwereld van de leerlingen de klas werd binnengehaald. Daarmee werd nog een transfer gemaakt naar de mondelinge taalvaardigheid. De zelfgemaakte gedichten, die de leerlingen thuis als huiswerk hadden geschreven, dienden in de klas voor een driekoppige jury te worden voorgelezen, op een zo mooi mogelijke en enigszins theatrale manier. Daarna moesten ze heel kort iets vertellen over de bedoeling of de boodschap van hun gedicht. Iedere performance telde mee voor het uiteindelijke eindcijfer. De juryleden namen hun taak bijzonder serieus, en er werden klassikaal zinnige zaken besproken. Dit competitie-element – er werd beargumenteed een beste gedicht aangewezen en bekroond – sprak veel leerlingen aan. Kortom, dit is een prettige en bovendien nuttige manier om met poëzie bezig te zijn in de tweede klas.

Rick Honings werkte tot voor kort als docent Nederlands aan het Stedelijk Gymnasium Haarlem. Thans is hij als promovendus verbonden aan de opleiding Nederlandse taal en cultuur aan de Universiteit Leiden.